

Ks. Michał Wieczorek

Niedojrzałość emocjonalna jako przyczyna nieważności małżeństwa w sprawach pochodzących z Polski rozstrzygniętych przez Trybunał Roty Rzymskiej

Streszczenie

Praca podejmuje problem niedojrzałości emocjonalnej jako przyczyny nieważności małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego w tych sprawach, które toczyły się w polskich trybunałach kościelnych, a następnie trafiły do Trybunału Roty Rzymskiej. Trybunał ten z reguły pełni funkcję sądu apelacyjnego Stolicy Apostolskiej dla ochrony praw w Kościele, a także troszczy się o jedność orzecznictwa, a swoimi orzeczeniami służy pomocą trybunałom niższych stopni. Sędzia kościelny jest więc zobowiązany do tego, aby studiować jurysprudencję Roty Rzymskiej, która jest niejako wzorem i pomocą dla sądów niższego rzędu, a odniesienie do niej stanowi jedno z podstawowych zadań pracowników sądu.

Rozprawa zwraca uwagę na orzecznictwo Roty Rzymskiej, które dotyczy niedojrzałości emocjonalnej, inaczej nazywanej psychiczno-emocjonalną. W redakcji pracy wykorzystano dekrety i wyroki poszczególnych turnusów rotalnych, które wprost odnoszą się do niedojrzałości emocjonalnej jako specyficznego zaburzenia osobowości. Analiza decyzji Roty Rzymskiej ma pomóc w szukaniu odpowiedzi na pytania, jak należy traktować niedojrzałość emocjonalną w kontekście ewentualnej nieważności małżeństwa, a także na ile niedojrzałość emocjonalna stanowi przyczynę nieważności małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego, czym ma być spowodowana i jakimi kryteriami powinna się charakteryzować, aby uznać, że kontrahent w momencie wyrażania zgody małżeńskiej pozbawiony był rozeznania oceniającego w takim stopniu, że powodowało to nieważność małżeństwa?

Dysertacja składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy rozdział: „Osobowość w procesie rozwoju człowieka” poświęcony jest omówieniu psychologicznej koncepcji osobowości. Początek rozważań stanowi więc problem teorii, pojęcia i rozwoju osobowości, dojrzałej osobowości, a także patologii – osobowości

zaburzonej i niektórych czynników środowiskowych powodujących osobowość nieprawidłową. Prezentacja rozmaitych zaburzeń osobowości pozwala właściwie ulokować niedojrzałość emocjonalną jako specyficzny typ osobowości nieprawidłowej. Zwieńczeniem rozdziału pierwszego jest uściślenie pojęcia niedojrzałości emocjonalnej i charakterystyka wyróżników tego specyficznego zaburzenia, również w kontekście relacji interpersonalnych. Jest to o ile istotne, że w wyrokach rotalnych sędziowie nawiązują do problemu osobowości, a szczególnie czynników i wydarzeń, które mogły spowodować ukształtowanie się niedojrzałych mechanizmów.

Drugi rozdział nosi tytuł: „Niedojrzałość emocjonalna jako podstawa nieważności małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego”. Pewne opisy zachowań, a szczególnie relacji interpersonalnych osób niedojrzałych nie wyczerpują przecież problemu ewentualnej nieważności małżeństwa i należy przenieść kategorię psychicznej i psychologicznej niedojrzałości emocjonalnej na grunt prawa kanonicznego. Poszukiwania naukowe w tej części ukierunkowane są na poważny brak rozeznania oceniającego jako tytułu nieważności małżeństwa i jego charakterystyczne cechy. W kolejnej części rozdział poświęcony został niedojrzałości emocjonalnej ze wskazaniem istotnych cech charakteryzujących niedojrzałość emocjonalną już nie z punktu widzenia nauk psychiatrycznych, czy psychologicznych, ale przede wszystkim pod kątem zasad prawa kanonicznego. Bardzo ważny element tej części pracy to teoretyczne ujęcie roli przygotowanej ekspertyzy w kontekście spraw o nieważność małżeństwa. Wiele miejsca poświęcono sporządzonym relacjom biegłych. Z jednej strony biegli służą pomocą sędziom kościelnym i wydają sąd techniczny na temat kondycji psychicznej podmiotu, ale z drugiej strony wielką wagę należy przykładać do tych opinii, gdyż czasami może się zdarzyć, że biegli przekraczają swoje kompetencje i wypowiadają się o ważności lub nieważności małżeństwa, co przecież nie jest ich rolą. Podjęta problematyka dotycząca niedojrzałości emocjonalnej w kontekście nieważności małżeństwa w postaci poważnego braku rozeznania oceniającego prowadzi do wniosku, że nie każdy brak tego rozeznania powoduje nieważność małżeństwa, ale wyłącznie wtedy, kiedy jego źródłem jest poważna anomalia psychiczna.

Rozdział trzeci: „Symptomy niedojrzałości emocjonalnej a orzecznictwo Roty Rzymskiej”, stanowi omówienie tych decyzji Roty Rzymskiej, które odnoszą się do pewnych symptomów niedojrzałości. Analiza orzecznictwa Roty Rzymskiej pozwala na przyjęcie tezy, że niedojrzałość emocjonalna powiązana jest z młodym wiekiem nupturientów, a czasami strony w ogóle nie wskazują żadnej przyczyny postulowanej niedojrzałości. Można zatem mówić wyłącznie o pewnych symptomach niedojrzałości emocjonalnej. Decyzje Roty Rzymskiej zostały przedstawione w dwóch kategoriach: pierwsza dotyczy młodego wieku nupturienta lub obydwu stron zawierających małżeństwo, a druga – niedojrzałości emocjonalnej, która w skardze powodowej i podczas instrukcji sprawy nie jest poparta innymi argumentami. Pomimo tego, że dwie na cztery sprawy w kategorii „młodego wieku” zakończyły się wyrokiem afirmatywnym, to jednak wyrok ten został wydany z tytułu niezdolności do podjęcia obowiązków małżeńskich, a nie poważnego braku rozeznania oceniającego. Biorąc pod uwagę te fakty można zauważyć, że niedojrzałość połączona z młodym wiekiem strony w momencie zawierania małżeństwa nie jest przekonującym i wiarygodnym argumentem za przyjęciem tezy, że to ona była przyczyną poważny brak rozeznania oceniającego. Wyroki rotalne wyraźnie wskazują na rozróżnienie między niedojrzałością psychologiczną a kanoniczną i linia orzekania może być w tym wypadku bardzo cennym impulsem dla sędziów kościelnych do właściwej oceny sporządzonych w trybunałach opinii biegłych. W drugiej grupie zostało przedstawione sześć spraw, z których tylko jedna zakończyła się wyrokiem pozytywnym. Taki układ rozstrzygnięć wydaje się jednak nieprzypadkowy. Sam postulat stron procesowych, czy wnioski biegłego o niedojrzałości emocjonalnej nupturienta nie powodują jednak poważnego braku rozeznania oceniającego. Zdecydowana liczba spraw w tej grupie zakończona wynikiem negatywnym jest tylko potwierdzeniem, że niedojrzałość emocjonalna musi być poważna i spełniać kryteria wypracowane przez orzecznictwo Roty Rzymskiej.

Czwarty rozdział nosi tytuł: „Nedojrzałość emocjonalna jako podstawa poważnego braku rozeznania oceniającego w decyzjach Roty Rzymskiej”. W rozdziale tym znalazły się decyzje dotyczące niedojrzałości emocjonalnej, w których ważną rolę odgrywają również inne fakty i okoliczności. Pierwszą grupę stanowią orzeczenia,

w których niedojrzałość emocjonalna jest powiązana z pewną presją, a wręcz przymusem, który w sposób istotny zaburza jeden ze składników rozeznania oceniającego, czyli wolność wyboru. Analiza pięciu spraw poszczególnych turnusów rotalnych pozwala stwierdzić, że pozwalają one zdefiniować, czym ma być kwalifikowana wolność wewnętrzna, a co za tym idzie, uznać, że podmiot ma tym samym wystarczające rozeznanie oceniające. Patrząc na wynik końcowy rozstrzygnięć, należy stwierdzić, że trzy decyzje w procedowanych sprawach w Rocie zostały wydane na korzyść strony powodowej, czyli orzeczono nieważność małżeństwa. Uzasadnienia prawne decyzji, poparte przykładami konkretnych faktów i okoliczności z procedowanych spraw o nieważność małżeństwa, wynikające z przedstawionego uzasadnienia faktycznego, wiele wnoszą do właściwej interpretacji wolności wewnętrznej. Kolejna grupa spraw została ustalona w oparciu o niedojrzałość emocjonalną, będącą wynikiem traumatycznych przeżyć strony procesowej w okresie dzieciństwa lub adolescencji. Trzy omawiane sprawy zakończyły się wyrokiem pozytywnym, czyli udowodniono nieważność małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego. Niedojrzałość emocjonalna w tych przypadkach była poważna i wynikała ze złych wzorców życia rodzinnego, oraz problemów w rodzinie, które można uznać za wydarzenia traumatyczne dla prawidłowego wzrostu i rozwoju osobowości. Zaprezentowane i analizowane w tej grupie sentencje mogą być przykładem tego, w jaki sposób należy podchodzić do środowiska i historii nupturientów od czasu dziecięcego i nastoletniego. W trzeciej grupie niedojrzałość emocjonalna nie występuje jako zaburzenie izolowane, ale w analizowanych sprawach można dostrzec również inne zaburzenia osobowości. Zaprezentowane w tej grupie wyroki dotyczą niedojrzałości emocjonalnej, która – jak to wynika z materiału dowodowego – nie była traktowana jako zaburzenie izolowane, ale współistniała z innymi zaburzeniami. Z analizy w tej części pracy spraw wynika, że tytuł poważnego braku rozeznania oceniającego nie został udowodniony. W jednym sądzonym przypadku wyrok został wydany *pro nullitate*, ale z kan. 1095, n. 3 KPK. Naświetlone tło spraw prowadzi do wniosku, że nawet w przypadku stwierdzonej przez biegłych niedojrzałości emocjonalnej i innych współistniejących zaburzeń, należy zachować daleko idącą ostrożność w orzekaniu nieważności małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego.

Analiza dekretów i wyroków, które znalazły się w redakcji pracy, prowadzi do wniosku, że nie każda postać niedojrzałości emocjonalnej stanowi automatycznie przyczynę nieważności małżeństwa. Ważnym odniesieniem są także przykłady polskich trybunałów kościelnych, a mianowicie jak poszczególne sądy kościelne w Polsce i turnusy sędziowskie odnoszą się do kwestii niedojrzałości emocjonalnej jako przyczyny nieważności małżeństwa. Istotnym wątkiem pracy jest porównanie stanowiska sędziów polskich trybunałów kościelnych wobec problemu niedojrzałości emocjonalnej, jej kryteriów oraz sporządzonych opinii biegłych, z wnioskami sędziów – audytorów Roty Rzymskiej, którzy wielką uwagę poświęcają wpływowi owej niedojrzałości na zdolność krytyczną podmiotu i wewnętrzną wolność.

